

VOJENSKÉ ROZHLEDY

ČÍSLO 5.

ROČNÍK XIV.

KVĚTEN 1933

ČÁST VŠEOBECNÁ

Redaktoři: Plukovník gšt. Jiří Birula a podplukovník gšt. František Pohunek.

Armádní generál L. Faucher:

K 300. výročí narození Vaubana.

Letos slaví Francie 300. výročí narození jednoho ze svých nejlepších služebníků, maršála Vaubana.

Z jakých důvodů si zaslouží Vauban vděčnosti své vlasti, proč jeho jméno zůstalo populárním a proč se těší ještě dnes tak velké vážnosti i za hranicemi Francie? To jsou otázky, které se nám oprávněně vynořují, neboť Vauban žil v době zvláště bohaté na vynikající muže ve všech oborech. Náleží století, zvanému — nikoli bez důvodu — století Ludvíka XIV. Byl vrstevník slavných generálů: Turenna, Condéa, Luxembourg, Catinata a j., kteří si vydobyli slávy v čele francouzských armád, kdežto on řídil vždy jen obléhání nebo malé operace. Proč tedy zaujímá mezi tolika velkými muži místo takřka privilegované?

Je zajímavé, že Vauban z valné části děkuje za svoji velikost a trvalou vážnost speciálnímu oboru, v němž vynikal: v útoku na pevnosti a v jejich obraně, speciálnost to, která by byla málem zabránila tomu, aby mu byla udělena hůl maršála Francie.

Řídil přes 40 obléhání, účastnil se 130 bojů, v nichž byl osmkrát raněn, vybudoval nebo znovuzřídil 160 opevněných míst. Za jeho času se říkalo: „Město opevněné Vaubanem — město nedobytné, město obléhané Vaubanem — město dobyté.“ Nikdo se nevyrovnal Vaubanovi v útoku na města a v jejich obraně. Po více než 150 let všichni ti, kteří se zabývali stálým opevněním k obraně státu, čerpali z jeho myšlenek a jeho poučení nepozbyla určité ceny ani dnes.

Území dnešní Francie nese posud četné stopy jeho činnosti, mnohé imponantní zbytky onoho brnění z kamene, hlíny, příkopů, jakož i průplavů, jimiž ji obklopol.

To není vše. Vauban byl také velikým občanem. Jeho tak dobře vyplněná vojenská kariéra předpokládá sama o sobě nesmírnou činnost. Vedle této našel však ještě možnost, sledovati s vášnivou pozorností všechny politické a hospodářské otázky, které mohly mítí rozhodující vliv na osud státu. Byl také obdivuhodným charakterem. Ačkoli žil za režimu absolutní monarchie, neváhal nikdy prohlásiti zcela nahlas, co pokládá za pravdu, zápasiti nepokrytě proti chybám nebo nespravedlno-

sti. Třebaže byl Vauban katolíkem, vznášel dojemný protest proti odvolání Nantského ediktu a proti persekucím, jejichž oběťmi byli protestanti. Jako stařec, stojící jednou nohou v hrobě, uveřejnil svůj „Dime royale“ (Královský desátek), kde bez ohledu pranýřoval neřesti královské administrativy a navrhoval reformy.

Dodám-li, že Vauban žil v době, která náleží k nejslavnějším a rovněž nejtragičtějším epochám francouzských dějin, že byl po dlouhá léta intimním spolupracovníkem Ludvíka XIV. a velkého ministra války Louvoise, je pochopitelné, že jeho život je hojným zdrojem cenných poznatků.

Rozjímati nad životem velkých mužů je vždy prospěšné.

★

Šebestián Le Prestre de Vauban narodil se roku 1633 ve vesnici v Morvanu, v chudé hornaté provincii ve střední Francii. Pocházel ze šlechtické rodiny, avšak z chudobné šlechty nedávného data. Podle „Abrégé de ses services“ (krátkého výkladu o svých službách) jeho vlastní rukou napsaného, víme, že roku 1651, tedy v 17 letech, vstoupil do pluku Condé „jsa dosti dobře obeznámen s matematikou a s opevněními a nejso ostatně příliš špatným kreslířem.“

Zakrátko se vyznamenává při obléhání Ste Menehouldu. V čele několika vojáků přeplave Aisnu, útočí v nestřeženém směru a přispěje tak rozhodujícím způsobem k pádu pevnosti. Je mu nabídnuto místo důstojníka. Na neštěstí je nucen odmítnouti, poněvadž je příliš chud — jak praví — aby mohl nésti náklady spojené s postavením důstojníka. Skutečnost ukázala mladému Vaubanovi, že cesta, kterou zvolil, není tak snadná, jak předpokládal. Rozhoduje se tedy pro povolání vojenského inženýra.

Tak Vauban, který nemůže býti důstojníkem, může býti inženýrem, a to proto, že v této době hmotné postavení důstojníka a složení důstojnického sboru bylo dosti odlišné. Důstojník může stěží žíti ze svého platu. Chudý důstojník vede bídny život a jeho postup je nutně omezen, protože místa velitelů rot a pluků se kupují. Avšak mnoho je chudých šlechticů a přes veškerou snahu, rekrutovati důstojníky ze šlechty, počet kandidátů tohoto původu nepostačuje: proto přístup k hodnosti důstojníka je otevřen také majetným nešlechticům.

Jinak je tomu u inženýrů. Inženýři jsou takřka jen polovičními důstojníky. V zásadě nevykonávají řádné velení. Není ještě technického vojska, které by odpovídalo tomu, co dnes nazýváme vojskem ženijním.

★

Jak za časů Vaubanových bylo možno státi se inženýrem? Bylo zajisté nutno prokázati své schopnosti k tomuto povolání a míti určité všeobecné vzdělání. Nebylo však systematického školení inženýrů jako v naší době. Inženýrskému řemeslu se vyučovalo praxí pod vedením zkušených mistrů.

Bylo by však chyba se domnívati, že umění inženýra zůstalo skoro výhradně empirické. Je charakteristické, že Vauban nám nezapomíná říci, že když vstoupil do vojska, byl dosti dobře obeznámen s matematikou. Celé jeho dílo prozrazuje znamenitě vědeckého ducha. „Technika čerpá svoje pravidla v lůně matematiky“, praví Vauban.

Ve Vaubanovi je mnohem více než pouhý obratný specialista v opevňování.

Když běží o dokončení průplavu, spojujícího dvě moře, totiž Atlantický oceán se Středomořím — obrovské to dílo na tu dobu — je Vauban žádán o přispění. Když Ludvík XIV. k zvýšení nádhery Versailles, pojímá úmysl přivést vodu z Eure, vzdálené 50 km, nejdovnější inženýři couvají před tímto podnikem a znovu je Vauban žádán o pomoc.

Za našich dní se mnoho mluví o vědecké organizaci práce. Zajisté mužové jako Taylor, Fayol a jiní si v tomto oboru získali veliké zásluhy. Není však třeba velkých úvah, abychom dospěli k tomu přesvědčení, že svou nauku nevybudovali přímo od základu. Měli své předchůdce, a Vauban najisto zasluhuje, aby byl mezi ně zařazen. O tom máme důkazy v četných jeho spisech, týkajících se organizace rozsáhlých prací, které řídil za své dlouhé kariéry a v nichž se projevuje péče, s kterou se snažil podle případu dosáhnouti maxima výkonnosti nebo maxima rychlosti se silami co nejmenšími.

*

Někteří v opevněních provedených Vaubanem rozeznávají tři typy, odpovídající třem postupným obdobím. Mluví se o „třech“ Vaubanových „soustavách“. Tím se věnuje příliš mnoho pozornosti některým vnějším tvarům, které mají význam jen podružný.

Je velikou zásluhou Vaubanovou, že dovedl pozoruhodně přizpůsobiti opevnění jednak vlastnostem soudobých zbraní, jednak terénu. Ať již je to ve vytyčení jedné linie, nebo ve vzájemném uspořádání několika postupných linií, všude u něho zrovna cítíme péči o nejlepší využití palby, bočního ostřelu, soustředění paleb, podpory jedné linie druhou zadnější linií. Jeho zvláštní vášní bylo řešení těžkých problémů, jichž někdy terén vyžaduje.

V útoku na pevnosti ukazuje Vauban zrovna tolik smyslu pro volbu prostředků, hodících se pro každý zvlášť daný případ. V březnu r. 1677 je obleženo Valenciennes. Blíží se hodina, kdy bude možno provést zteč. Ke všeobecnému překvapení Vauban navrhuje útočiti za dne. Král a jeho okolí se staví nejprve proti: útočiti za dne bylo by prý největším nerozumem a odporovalo by zvyklostem, neboť se obyčejně útočí v noci. Vauban trvá na svém návrhu; útok je proveden za dne a je dosaženo úplného úspěchu. Vojsko spěchá oblehnouti Cambrai; tentokrát král, pod dojmem nedávného úspěchu u Valenciennes chce rychle vyřídit věc, kdežto Vauban radí nyní k rozvážnosti. Není uposlechnuto jeho rady a dostaví se neúspěch.

Vauban neznal schematu ani pro útok, ani pro obranu.

*

Vaubanův „Abrégé des services“, o němž jsem se již zmínil, je výmluvný, ačkoliv je stručný a suchý.

Zvolím libovolně některý rok, na příklad 1681, a čtu:

„Rok 1681 započal návštěvou normandského pobřeží, kde provedl náčrty a návrhy opevnění Saint-Malo, Granville, Cherbourg, Dieppe a Boulogne, jejichž stavba byla započata a rychle pokračovala. Potom byl v Alsasku, aby prohlédl opevnění. Odtud se vrátil do Hainautu a znovu do Paříže, odkud byl poslán na Ile de Ré, do La Rochelle, Brouage a Oleronu. Odtud odjel a projel Francií cestou do Strasburku“.

Po 30 let vykonal Vauban každoročně téměř celou okružní cestu Francií na koni nebo v nosítkách.

Byly to jen pouhé inspekce? Nikoli. Všude, kde mají býti podniknuty důležité práce, Vauban stanoví sám na místě jejich plán a dává prováděcí směrnice. Archiv ministerstva války, Bibliothèque nationale, místní archivy pohraničních krajů mají nesčetná memoranda, plány, technické směrnice a p. psané Vaubanem. Jako poslední úkol mu svěřuje král obranu Dunkerqu r. 1706. V té době Vaubanovi bylo 73 let.

Kdy měl tento muž trochu odpočinku?

*

Vaubanova kariéra zasluhuje, abychom se u ní na okamžik zastavili. Není již rychlost postupu nejjasnějším důkazem vážnosti k vojenské osobě? Ve zvláštním případě Vaubanova není odpověď na tuto otázku tak jednoduchá, jak bychom si mysleli.

Vauban vstoupil do služby r. 1651, r. 1655 jest „Ingenieur ordinaire du roi“.

Maršálem Francie jest jmenován r. 1703, má tedy 52 let služby, inženýrem je 48 let, je mu právě 70 let.

Vznikne snad domněnka, že král hodně pozdě dal maršálskou hůl muži, který mu prokázal tak výtečné služby. Někteří z jeho vrstevníků byli téhož názoru. Roku 1684 psal básník Boileau v dopise jednomu ze svých přátel: „Je zcela správně, že si takto vážíte Vaubana... Myslím, že se leckterý Maréchal de France začervení, když ho potká, nad tím, že sám je Maréchal de France.“

Byl by snad tedy Ludvík XIV. nevděčný k Vaubanovi? Nezdá se. Vše, co víme o jeho poměru k Vaubanovi, nám ukazuje, že ho měl naopak ve zcela zvláštní vážnosti. Rovněž víme, že mu zajistil důstojný hmotný život.

Váhalo-li se s udělením maršálské hole Vaubanovi, nebylo to snad proto, že byl z nízké šlechty? Nikterak. Jeho přítel, maršál Catinat, nebyl také šlechtic.

Důvod je prostě v tom, že Vauban byl inženýr. Předsudek, nespravedlivost, nesmyslné podceňování stavu inženýrského, řekne snad někdo. Vystříhejme se unáhleného posuzování.

Vauban je jmenován „Maréchal de France“ a hned povstávají po-
tíže. Maršál velí armádám a Vauban sám uznává, že nemá v tomto vele-
ní zkušenosti. Říditi obléhání je úkol, které neodpovídá důstojnosti
maršálka.

A Vauban, pro nějž nečinnost je utrpením, volá jednoho dne s bole-
stí: „Maršálská důstojnost, kterou mě král ráčil poctíti, je mně tak
obtížná, že si s ní nevím rady.“

Najde se však ještě příležitost použití starého vojáka; k tomu je
však třeba naléztí nebo vytvořiti výjimečné okolnosti.

Vauban a maršálská hůl — není to námět užitečných úvah ještě
dnes? Byla by na př. Vaubanova sláva menší, kdyby se nebyl stal
maršálem?

*

Tento inženýr, tento voják, překypující činností, byl rovněž člově-
kem. Jakým?

Spisovatel memoárů Saint-Simon nám kreslí jeho portrét:

„Muž nevalné postavy, dosti zavalitý, jenž měl velmi bojovný vzhled, a zároveň hrubého a neotesaného, ať nedím, brutálního a divokého zevnějšku. Byl však vniterně docela jiný: nikdy žádný člověk nebyl jemnější, soucitnější... a lakomější hospodář se života svých lidí.“

To je jeho věrný obraz.

Vauban byl udatný. Král, který dovede oceniti hodnotu tohoto věrného služebníka, se obává, že ho ztratí. Častokrátě doporučuje, aby mu bylo zabráněno vydávati se v nebezpečí. Je to však velmi nesnadné. Víme, že Vauban byl osmkrátě raněn. Chce vždy dávatí dobrý příklad ostatním.

Vauban byl lidský. K inženýrům, svým spolupracovníkům mluví dojemnými slovy: moje děti, moje stádečko... Jeho spisy obsahují hlubokou náklonnost k pěšákovi, který koná ze všech nejtěžší řemeslo.

Vauban vášnivě miloval malý francouzský lid, jehož bídu viděl při svých neustálých cestách zemí. „Čest a svědomí mi káže říci Vašemu Veličenstvu, že se mi zdálo, že za všech časů nebylo ve Francii dosti ohledů k drobnému lidu...“ píše v „Dime royale“.

Slyšte, jakými slovy mluví o Paříži: „... skutečné srdce království, společná matka všech Francouzů a synthesa Francie...“

Svým nadřízeným, králi a ministru Louvoisovi říká bez obalu, co si myslí. Myslí jen na to, aby byl dobře srozumitelný; nevadí mu, jestliže výraz, který mu přijde na jazyk a nebo do péra, je poněkud tvrdý.

Stalo se, že inženýři pod jeho velením byli obviněni ze zpronevěry. Žádá přísné vyšetření a zdůrazňuje, že, byly-li opravdu spáchány nečestné skutky, je on sám největším vinníkem. „Vyšetřujte tedy směle a přísně, pryč s ohledy, píše ministrovi, neboť dovolím si Vám říci, že ve věci nejprísrnější poctivosti a upřímné věrnosti nebojím se ani krále, ani Vás, ani celého lidstva dohromady. Osud dopustil, že jsem se zrodil nejchudším šlechticem Francie, avšak odměnou mně dal upřímné srdce...“

Nesnese, aby ho někdo přehlížel. „Jsem dobrý hoch, který jde přímo ve službě, a nebavím se malichernostmi, píše jednou ministru Louvoisovi, avšak nepůsobí mi žádné radosti, jsem-li zanedbáván a považován za méně, než jsem; to říkám jednou provždy, ale zlobiti se, k tomu nemám prázdné chuti.“

Nástupce ministra Louvoise, neznaje ještě obvyklý Vaubanův sloh, je s počátku polekán volností jeho řeči. Obává se, že král bude uražen. Vauban ho upokojuje: „Král, jemuž mám tu čest býti dokonale znám, je zvyklý všem mým smélostem a jakmile přestanu býti upřímným, bude mně považovati za člověka, který se stává kurtisánem a pozbuje ve mne důvěry; bude lépe, prosím, říci mu věci, jak je píši. Jeho Veličenstvo ví lépe než kdokoli jiný, že nemám špatného úmyslu a odpustí mně hrubosti, které mi uniknou...“

Vaubanova korespondence je poseta podobnými perlami.

Je málo dokladů o rodinném životě Vaubanově, avšak ty, které se zachovaly, doplňují zajímavým způsobem představu, kterou si o něm můžeme učiniti podle jeho vojenské korespondence.

Oženil se ve 30 letech roku 1663 s dívkou ze své rodné provincie. Jeho žena stále sídlila v Morvanu. Jak by ho ostatně mohla následovati při jeho neustálých cestách? Služba však dovoluje Vaubanovi, aby se jen zřídka objevil v Morvanu. Stalo se mu, že po několik let neviděl svou ženu a děti. Politování, které nad tím někdy projevil, ačkoli bylo brzy udušeno, protože u něho před zájmem služby vše ustupovalo, předpokládá, že i přes toto oddálení zůstal připoután ke své rodině.

Když synovec Vaubanův byl jmenován guvernérem pevnosti Bethune, udílí mu rady stran velení nad tvrzi a připojuje některé rady pro soukromý život. „Důstojnické listy“ z nich nedávno uveřejnily výňatek. Vyjímám z nich úryvek, který podává zajímavý přehled názoru Vaubanova na vzájemnou úlohu manžela a manželky v domácnosti: „Ve všem tom, co se týká vaší domácnosti, nesmíte nikdy nic učiniti, aniž se s ní (vaší manželkou) dříve poradíte; ale do věcí, jež se dotýkají královny služby a Vašeho velení, za nic na světě nesmíte se mísi. Nic nenatropí více křivd mužů než to, jestliže se při výkonech svého povolání řídí smýšlením své ženy. Viděl jsem mnoho a mnoho hloupostí k nimž došlo u těch, kdo se dopustili té slabosti a povolili svým ženám jisté chování, jež jim nijak nepříslušelo. Žena se má tedy spokojiti správou a vedením své domácnosti a nijak se nemíchati do toho, co patří ke službě králi.“

Nezůstala Vaubanova rada doposud cennou? Jestliže si žena některého důstojníka dovolí zasahovati do služebních věcí, je to špatným znamením jak pro ni, tak zvláště pro důstojníka.

Až do posledního dechu se Vaubanův charakter udržuje na téže výši. Konec vlády Ludvíka XIV. je zakalen vojenskými neúspěchy a bídou francouzského lidu. Vauban, ačkoliv je oslaben věkem a nemocí, nezoufá. Vášnivý vlastenec pociťuje neštěstí své země. Avšak, jak to vždy činil ve svém životě, snaží se ihned po zjištění bolesti naléztí lék. Krátce před r. 1700 píše pamětní spis „Královský desátek“, v němž vykládá příčiny bídy a navrhuje reformy, mezi jiným nahrazení tehdy platného spleťtého, libovolného a nespravedlivého daňového systému systémem jednodušším (desátek — desátá část příjmu).

Hospodářské názory Vaubanovy mohly by zajisté býti podrobeny kritice, avšak v „Královském desátku“ je pozoruhodná hluboko projevená láska k lidu a výmluvnost i odvaha, s kterou pranýřuje zlořády.

Pamětní spis je čten králi. Léta utíkají, neštěstí jde jedno za druhým a bída roste. Jsme na počátku roku 1706. Nemocný Vauban je upoután na lože, a i když je celé tělo nehybné, mozek přece pracuje. Vauban se rozhodne k tajnému vytištění „Královského desátku“. Tu, 14. března, je nařízeno stihání autora. A víme ze svědectví osob z jeho okolí, že se až do své smrti, 30. dubna, Vauban s úzkostí tázal, zda jeho horlivost ho nezavedla příliš daleko a neskončil-li svůj bezúhonný život velkým proviněním. Ve své obraně protestantů napsal kdysi: „Králové jsou pány životů a majetků svých poddaných, nikoli však jejich přesvědčení...“ Bezpochyby jeho názor v té příčině zůstal nezměněn. Měl však právo vysloviti své mínění? Jaká to tragika, viděti tohoto šlechtetného starce na smrtelném loži mučeného myšlenkou, že snad nedobře učinil, domnívaje se, že prospěje své zemi.

*

Na konci mně napadá obava. Nepsal jsem v tomto krátkém náčrtku Vaubanova života příliš málo o jeho čistě vojenském díle? Po zralé úvaze myslím že nikoliv. Neboť se domnívám, že jestliže Vauban zasluhuje našeho obdivu svým vojenským dílem, zasluhuje ho ještě více velikostí svých mravních vlastností.

A s tohoto hlediska, velký voják 17. století se mi zdá hodně blízko ideálu, který si máme učiniti o důstojníku dneška.